

Grešni paragvajski biskup

Lidija Kos-Stanišić

Predsjednički izbori 2008. činili su se velikim iskorakom u procesu demokratizacije Paragvaja jer je na vlast došao ljevičar, bivši biskup Fernando Armindo Luga Méndez, što je okončalo šest desetljeća vladavine konzervativaca i Colorada

Paragvaj: "otok okružen kopnom"

Paragvaj je mala i siromašna južnoamerička država koja se nalazi na margini svjetskih i regionalnih zbivanja.¹ Zemljopisna izoliranost zemlje bez izlaza na more vodila je izolacionističkoj politici te je Paragvaj poznat i pod nazivom "otok okružen kopnom". U politološkoj literaturi teško je pronaći analizu njegova političkog razvoja, a u međunarodnoj se javnosti za tu zemlju čuje uglavnom samo zbog nekih dramatičnih zbivanja.

Državom je šest desetljeća (1947-2008) vladala stranka *Colorado* (*Asociación Nacional Republicana – Partido Colorado*, ANR-PC), te se nameće usporedba s dugogodišnjom vladavinom Institucionalne revolucionarne stranke (PRI) koja je samostalno vladala Meksikom 71 godinu. No dvije su stranke stvarno slične samo po dugovječnosti. Zahvaljujući kontroli nad oružanim snagama i strankom *Colorado*, državom je 35 godina vladao vatreni protivnik komunizma, general Alfredo Stroessner Matiauda. Stroessnerov autoritarni režim bio je kombinacija vojne, jednostranačke i osobne diktature, a ključ njegove dugovječnosti bila je represija: tijekom njegove vladavine bilo je između 3.000 i 4.000 mrtvih i oko 500 "nestalih" osoba. Stroessner je 1988. osmi puta izabran za predsjednika, no međunarodni promatrači i opozicija izbore su ocijenili neregularnim. Svrgnuo ga je s vlasti 3. veljače 1989. i poslao u egzil u Brazil stranački kolega, general Andrés Rodríguez. Tim je činom s povijesne pozornice sišao Stroessner,² ali ne i njegova stranka koja je i sljedećih dvadeset godina ostala na vlasti. Autokratski režim zamijenjen

Lidija Kos-Stanišić, izvanredna profesorica međunarodnih odnosa i komparativne politike na Fakultetu političkih znanosti. Stručnjakinja za Latinsku Ameriku. E-pošta: likos@fpzg.hr

je tranzicijskim. U svibnju 1989. Rodríguez je s 74 posto glasova pobijedio na predsjedničkim izborima, a tijekom svoga mandata proveo je niz demokratskih političkih i ekonomskih reformi. Budući da Paragvaj nije imao prethodnih iskustava s demokracijom, tranzicija je bila trnovita. Nakon više desetljeća izolacije i ostracizma priključio se međunarodnoj zajednici, počeo sudjelovati u regionalnim aktivnostima i postao član novostvorene regionalne integracije Mercosur.³ Članstvo u Mercosuru imalo je važne političke implikacije jer je priključivanje međunarodnim institucijama postalo središnja sastavnica paragvajske tranzicije. Na poštenim i slobodnim izborima 1993. pobijedio je Juan Carlos Wasmosy, kandidat zapovjednika kopnene vojske generala Lina Oviedo koji je bio simbol utjecaja vojske na paragvajsku politiku. Wasmosy ga je stoga odlučio 1996. smijeniti, no Oviedo je odbio pokoriti se zapovijedi i zaprijetio vojnim udarom. Bio je to težak test paragvajske demokratizacije, budući da je civilna kontrola na oružanim snagama trebala biti njezina važna komponenta. Urušavanje demokracije spriječio je Mercosur koji je zaprijetio da će u slučaju udara izbaciti Paragvaj

U predizbornoj kampanji naglašavao je bliskost s Chávezom i Moralesom, ali se protivio "uvozu" stranih modela političke vladavine u Paragvaj, poticao je paragvajski nacionalizam u odnosima s Brazilom, te se koristio populističkom retorikom koja je dodatno polarizirala društvo

iz članstva i nametnuti mu sankcije. Od tada do danas, Mercosur je više puta "spašavao" paragvajsku demokraciju. Osudama potencijalnog udara pridružili su se i Vijeće sigurnosti UN-a i Organizacija američkih država. Kriza demokracije ponovno se rasplamsala u jesen 1997. kada je stranka *Colorado* imenovala Oviedo za svoga predsjedničkog kandidata. Argentina i Brazil ponovno su zaprijetili da će, ako Oviedo pobijedi, izbaciti Paragvaj iz Mercosura, nakon čega je Vrhovni sud poništio njegovu kandidaturu, a on je osuđen na zatvorsku kaznu. Zamijenio ga je kandidat za potpredsjednika Raúl Cubas Grau (1998-1999), koji je s 52 posto glasova i pobijedio na izborima. Cubas je Oviedo dao oprost i oslobodio ga, što je izazvalo žestoku kritiku potpredsjednika Luisa María Argaña. Argaña je ubrzo bio ubijen. Istraga je vodila prema Cubasu, koji je pod pritiscima protuvladinih demonstracija i međunarodne zajednice dao ostavku i pridružio se Stroessneru. Vlast preuzima koalicija na čelu s predsjednikom Senata Luisom Ángelom Gonzálezom Macchijem (1999-2003), koja se pak brzo urušila. Macchi je bio optuživan za mnoge korupcijske skandale – 2006. je osuđen na šest godina zatvora – ali uspio je dočekati kraj mandata, pa je čak "preživio" i neuspješan pokušaj vojnog udara i opoziva. Naslijedio ga je

Óscar Nicanor Duarte Frutos (2003-2008) koji je pripadao lijevoj struji *Colorada*. Zadovoljavajuće je surađivao s Kongresom koji je kontrolirala opozicija. Borio se protiv korupcije te je, među ostalim, smijenjeno šest korumpiranih sudaca Vrhovnog suda, proveo je reformu poreznog sustava, ali životni standard većine stanovnika nije se poboljšao.

Dolazak Luge na vlast

Predsjednički izbori 2008. činili su se velikim iskorakom u procesu demokratizacije Paragvaja jer je na vlast došao ljevičar, bivši biskup Fernando Armindo Luga Méndez, što je okončalo šest desetljeća vladavine konzervativaca i *Colorada*. Budući da su Paragvajci vrlo religiozni i da je prema istraživanju *Latino-barometra* Paragvaj uvijek na vrhu ljestvice latinskoameričkih zemalja po postotku stanovnika koji od svih institucija imaju najviše povjerenja u Crkvu,⁴ pobjeda Luga činila se logičnom. No kada upoznamo okolnosti u kojima je izabran i što se sve o njemu kasnije saznalo, i njegova smjena čini se logičnom.

Lugo je rođen 1951. u jednome malom selu u najsiromašnijemu paragvajskom departmanu Itapú. Zaredio se 1977, nakon čega je poslan na misionarski rad u Ekvador. Usporedno je studirao sociologiju i ekonomiju te je postao pobornik teologije oslobođenja. U Paragvaj se vratio 1982, ali je vlast tražila da ga napusti te je poslan na četverogodišnji studij u Rim. Vrhovni provincijal misionara Del Verbo Divino i potpredsjednik Vjerske konfederacije Paragvaja postao je 1992. Dvije godine kasnije postao je biskup San Pedra, jedne od najsiromašnijih i najizoliranijih biskupija Paragvaja. Zbog stava da narod ima pravo kada zahtijeva pravedniju raspodjelu bogatstva, postao je poznat kao "biskup siromašnih". Politička figura i kritičar Duarteove politike postaje 2005, a 2006. osniva pokret Građanski otpor (*Resistencia Ciudadana*) koji su činile glavne opozicijske stranke. Iste godine odrekao se biskupskog naslova i zatražio od Svete Stolice laicizaciju, to jest kanonski otpust iz svećeničkog reda, budući da paragvajski Ustav zabranjuje klericima da obavljaju političke dužnosti. Ne samo da nije dobio odobrenje, nego mu je Sveta Stolica zabranila i političko djelovanje. Lugo se nije pokorio odluci Vatikana nego je u ožujku 2006. organizirao ispred Kongresa skup 30.000 građana koji su tražili Duarteovu smjenu. Krajem 2007. javno je objavio da napušta svećenički poziv i da će se kao kandidat novostvorene koalicije devet opozicijskih stranaka i dvadesetak društvenih skupina APC (*Alianza Patriótica por el Cambio*) kandidirati za predsjednika. U predizbornoj kampanji naglašavao je bliskost s Chávezom i Moralesom, ali se protivio "uvozu" stranih modela političke vladavine u Paragvaj, poticao je paragvajski nacionalizam u odnosima s Brazilom, te se koristio populističkom retorikom koja je dodatno polarizirala društvo.

Nakon pobjede na predsjedničkim izborima 2008. Sveta Stolica bila je primorana odgovoriti suspenzijom *a divinis*, što znači da je ostao svećenik, ali su mu oduzete ovlasti da služi misu i ispovijeda. Taj je presedan apostolski nuncij u Paragvaju, nadbiskup Orlando Antonini, objasnio nespojivošću predsjedničke i svećeničke službe. Laicizaciju je potvrdio papa Benedikt XVI. Budući da je bio neoženjen, Lugo je svoju sestru Mercedes pro-

glasio prvom damom. U proljeće 2009. javnost je bila upoznata koliko je Lugo držao do celibata kada je najprije potvrdio da je otac jednoga, a potom 2012. i drugog sina; u javnosti se spekulira da ima još djece. Osim problema s djecom, imao je i problema sa zdravljem. U kolovozu 2010. dijagnosticiran mu je rak,⁵ ali je liječenje bilo uspješno i bolest je u regresiji.

Lugo je bio kandidat ljevice i provodio je politiku koja je bila kombinacija umjerene i radikalne ljevice.⁶ Očekivanja građana bila su velika, ali je u četiri godine mandata malo ostvareno: nije obuzdana korupcija i nije provedena agrarna reforma. Opozicija ga je optuživala da je blag prema EPP-u (*Ejercito del Pueblo Paraguayo*), maloj ljevičarskoj gerilskoj skupini, koja je izvela nekoliko akcija i otmica. Nakon što je iz pobjedničke koalicije izašla najjača stranka i ujedno druga najznačajnija stranka Paragvaja PLRA (*El Partido Liberal Radical Auténtico*), iz čijih redova je bio potpredsjednik Federico Franco, Lugo je postao "slab i nemoćan" predsjednik. Savezništvo ljevičara Luga i desne liberalne stranke nije bilo prirodno te nije moglo dugo trajati.⁷ Širile su se glasine o smjeni, mogućem vojnom udaru, Luginu privatnom životu i zdravstvenom stanju. Opozicijske političke elite koje su imale većinu u oba doma⁸ samo su čekale valjan izgovor za smjenu. Pružio im ga je sukob policije i seljaka bezemljaša koji su okupirali zemlju na području Curuguatya, koji je završio smrću šest policajca i jedanaest seljaka. Lugo je naredio istragu, smijenio ministra unutarnjih poslova iz redova liberala i zamijenio ga bivšim državnim tužiteljem povezanim s Coloradom, čime je dodatno razbjescio liberale.

Ekspresni ustavni opoziv ili ekspresni državni udar?

Dana 14. lipnja 2012, u skladu s čl. 225 paragvajskog Ustava, Predstavnički dom optužio je Lugu da loše obavlja predsjedničke dužnosti i glasovima većine – 76 zastupnika bilo je za, samo jedan protiv, a troje nije bilo na sjednici – pokrenuo njegov opoziv. Senat je isti dan obaviješten o pokretanju opoziva te je sazvao izvanrednu sjednicu i dao predsjedniku jedan dan da pripremi svoju obranu. Lugo je prihvatio postupak opoziva i iznio obranu, nakon čega ga je Senat s 39 glasova za i četiri protiv opozvao odnosno smijenio. Opoziv je završen u roku

Opoziv je završen u roku od trideset sati, iznimno brzo i učinkovito u zemlji u kojoj se "sve sporo odvija"

od trideset sati, iznimno brzo i učinkovito u zemlji u kojoj se "sve sporo odvija". Nakon smjene Lugo je stao u obranu oružanih snaga⁹ i Katoličke crkve koji nisu intervenirali u postupak opoziva. Najavio je kandidaturu za Senat na listi koalicije *Frente Guazú*, stranke ljevice i lijevog centra. Vrhovni sud Paragvaja potvrdio je opoziv te je u skladu s Ustavom na čelo države došao potpredsjednik Franco, čiju vladu članice Mercosura ne žele priznati. Mercosur je smatrao da je opozivom Luge demokracija u Paragvaju opet ozbiljno ugrožena, te je zaprijetio broj 11 - rujna 2012.

sankcijama. Ohrabren podrškom susjeda, Lugo je kao glavnog organizatora "ekspresnoga državnog udara" optužio Hectora Cartesa, vrlo vjerojatno budućeg predsjedničkog kandidata stranke *Colorado*.

Unatoč usporedbama s opozivom predsjednika Hondurasa Manuela Zelaye 2009, činjenice su da Lugu vojska nije u pidžami odvela u egzil nego da se postupilo u skladu sa zakonom, da je vojska ostala podređena civilima, te da se Lugo nalazi u svome domu i slobodno komunicira s medijima

Vodeći paragvajski dnevni list *ABC Color*, čiji naziv govori sve o njegovoj političkoj orijentaciji, zagovara tezu da je opoziv Luga želja naroda koju treba poštivati i to potkrepljuje brojkama: Lugo je izabran za predsjednika države sa 766.502 glasa, pri čemu mu je 507.000 glasova donijela stranka PLRA koja je izašla iz koalicije, a istodobno se u zakonodavnom tijelu nalaze zastupnici nekoliko opozicijskih stranaka kojima je na izborima 2008. narod dao 1,5 milijun glasova. Obrazlaže se kako se u civiliziranom svijetu predsjednici države sami povlače kad izgube podršku stranaka koje su ih dovele na vlast, a ne čekaju da budu smijenjeni.¹⁰ Paragvajski analitičari skloni opozivu tvrde da članice Mercosura ne žele priznati Francovu vladu kako bi omogućile ulazak Venezuele u punopravno članstvo. Ne sumnjam načelno u motive Mercosura, ali upravo je to bila prva posljedica suspendiranja Paragvaja. Naime, Venezuela je šest godina čekala da paragvajski Senat ratificira njezin pristup Mercosuru, a kako je Mercosur privremeno suspendirao Paragvaj, Venezuela je 3. srpnja jednoglasno primljena u članstvo. UNASUR¹¹ je također suspendirao članstvo Paragvaja, dok Organizacija američkih država u trenutku dovršetka ovog teksta još nije bila donijela svoju odluku.

Unatoč usporedbama s opozivom predsjednika Hondurasa Manuela Zelaye 2009, činjenice su da Lugu vojska nije u pidžami odvela u egzil nego da se postupilo u skladu sa zakonom, da je vojska ostala podređena civilima, te da se Lugo nalazi u svome domu i slobodno komunicira s medijima. Najvažnije je, ipak, to što čl. 225 paragvajskog Ustava dopušta mogućnost opoziva predsjednika, dok te mogućnosti nije bilo u Ustavu Hondurasa. Lugin opoziv izazvao je tri vrste reakcija: zadovoljstvo političke elite Paragvaja, zabrinutost SAD-a, EU-a, Meksika i Gvatemale, te osudu članica UNASUR-a. Najglasniji su u osudi bili Hugo Chávez, Cristina Fernandez de Kirchner, Evo Morales i Rafael Correa.

Na internetskom portalu tjednika *The Economist* ispitivalo

se mišljenje čitatelja o tome je li Lugin opoziv državni udar. Od 1.788 čitatelja koji su glasovali, 64 posto je izrazilo stav da to nije bio državni udar, a među njima je bila i autorica ovog teksta. Što pak o opozivu misle građani Paragvaja, može se samo nagađati.¹² Naslutiti možemo i kako će kriza završiti. *Historia est magistra vitae*. Lugo se vjerojatno neće vratiti u predsjedničku palaču, 2013. godine održat će se predsjednički izbori na kojima će pobijediti kandidat *Colorada*, njegovu vladu priznat će sve države regije, a Paragvaj će se nakon privremene suspenzije vratiti u Mercosur i UNASUR. Kriza će biti riješena, a Paragvaj će se vratiti na svoje staro mjesto – na marginu svjetskih događanja.

Bilješke

- 1 Paragvaj je 2011. imao 6,5 milijuna stanovnika, BDP-PPP (paritet kupovne moći) po glavi stanovnika bio je 5.500 američkih dolara. Glavni su izvozni proizvodi pamuk, šećerna trska, soja i meso. Više od pola stoljeća najplodonosniji privredni sektor Paragvaja je crna ekonomija – trgovina drogom i krijotvorinama, pranje novca, prostitucija i ostale nelegalne aktivnosti.
- 2 Stroessner je otišao u egzil u Brazil, a 2001. paragvajske vlasti zatražile su njegovo izručenje kako bi odgovarao za zločine počinjene tijekom svoje vladavine. Nije izručen te je u Brazilu i umro 2006.
- 3 Mercosur (*El Mercado Común del Sur*), osnovan je 1991. sporazumom iz Asunciona radi stvaranja zajedničkog tržišta i carinske unije Argentine, Brazila, Urugvaja i Paragvaja, a stupio je na snagu 1995. Venezuela je predala zahtjev za članstvo, ali je njezino priključivanje zapelo u paragvajskom Senatu koji ga šest godina nije htio ratificirati.
- 4 <http://www.latinobarometro.org>
- 5 Budući da je više ljevičarskih predsjednika Latinske Amerike (Chavez, Lula, Rouseff, Fernandez i Lugo) u približno isto vrijeme oboljelo od raka, počele su kolati razne teorije zavjere. Chavez je čak ustvrdio da ih je sve zarazila CIA. *Chavez muses on US Latin America cancer plot*, dostupno na <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-16349845>
- 6 Umjerena ljevica poštuje ekonomska ograničenja i političku opoziciju te probleme rješava pregovorima, a ne namećanjem. Nasuprot tome, radikalna ljevica dovodi u pitanje neoliberalizam i globalizaciju, a kako bi zadržala i povećala broj sljedbenika stalno se sukobljava s "neprijateljima" – političkim suparnicima, poduzetnicima i američkom vladom.
- 7 Podaci španjolskog sveučilišta u Salamanci, koje provodi istraživanje o parlamentarnim elitama u Latinskoj Americi, pokazuju kako su paragvajski parlamentarni zastupnici ocijenili (1 = krajnja ljevica, 10 = krajnja desnica) ideološke stavove vođa i stranaka. Lugo je dobio ocjenu 3,35, a Frederico Franco 6,56, dok je prema ocjeni parlamentaraca liberalna stranka PLRA sa 6,78 desnija od konzervativne ANR-PC sa 6,33. *La crisis paraguaya desde la perspectiva de sus legisladores*, dostupno na <http://www.infolatam.com/2012/07/09/la-crisis-paraguaya-desde-la-perspectiva-de-sus-legisladores/>
- 8 Zastupnički dom ima 80 zastupnika, od toga je 33 iz ANR-PC-a i 29 iz PLRA. <http://www.diputados.gov.py/ww2/>. U Senatu sjedi 48 senatora, od toga 15 iz ANR-PC-a i 14 iz PLRA <http://www.senado.gov.py/>
- 9 Kancelar Venezuele Maduro savjetovao je ministrici obrane Paragvaja da bi vojska trebala stati u obranu Luge, nakon čega ga je nova vlada proglasila *personam non grata*. Nakon opoziva Luge, Chávez je ukinuo Paragvaju isporuku subvencionirane nafte.
- 10 <http://www.abc.com.py/edicion-impresia/editorial/lugo-perdio-el-respaldo-de-la-mayoria-del-pueblo-paraguayo-417199.html>
- 11 Unija južnoameričkih naroda osnovana je 2004. i u njoj se nalazi 12 država: Argentina, Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Ekvador, Gvajana, Paragvaj, Peru, Surinam, Urugvaj i Venezuela.
- 12 Paragvajci su 2010. imali najviše povjerenja u Crkvu (78 posto), a slijedili su vojska (49 posto), vlada (47 posto), Kongres (28 posto), sudstvo (27 posto) i na kraju političke stranke (16 posto). *Latinobarometro* je 2010. prvi put od kada provodi istraživanja postavio pitanje kako Latinoamerikanci ocjenjuju posljednju vojnu vladu njihove države. I dok je prosječno pozitivnu ocjenu (vrlo dobar i dobar) u Latinskoj Americi dalo 19 posto ispitanika, u Paragvaju ju je pozitivnom ocijenilo 38 posto ispitanika, najviše nakon Kolumbije s 45 posto. Stoga ne čudi što se s izjavom "nikada ne bih podržao vojnu vladavinu", s kojom se 2010. suglasilo prosječno 63 posto Latinoamerikanaca, u Paragvaju složilo samo 40 posto građana, što je tu zemlju svrstalo na pretposljednje mjesto. *Latinobarometro 2010 Report*, <http://www.latinobarometro.org>

■